

ONTWERPKEUZES VOOR DOCENTEN MET INZET VAN ICT

Studenten motiveren en inspireren

Docenten hebben allerlei vaardigheden nodig om kwalitatief goed onderwijs te kunnen bieden en studenten te motiveren en te inspireren. Gezien de groeiende technologische mogelijkheden, zijn ook aanvullende digitale vaardigheden nodig om de waarde daarvan te benutten. In het onderzoekteam 'Kwaliteiten van leraren' en het lectoraat 'Leren met ict' van de Academie Educatie van de HAN houden we ons bezig met dit soort vragen. Dat doen wij samen met onder andere scholen, (leraren)opleiders, docenten en studenten. In dit artikel beschrijven we verschillende manieren waarop je als docent ontwerpkeuzes kunt maken om studenten te motiveren en inspireren, mede ondersteund door de inzet van ict. [DR. MARIOLA GREMMEN, DR. ROEL GROL](#)

WAT MOTIVEERT JOU IN EEN DOCENT?

Denk eens kort voor jezelf na. Welke docent die jij ooit hebt gehad blijft jou het meeste bij? En waarom? Aan welke docent denk jij terug? Wat zorgt ervoor dat juist diegene bij jou opkomt? Waarschijnlijk vind jij die

WELKE DOCENT
DIE JIJ OOI HEBT
GEHAD, BLIJFT JOU HET
MEESTE BIJ?

docent **motiverend en inspirerend**. Om welke reden dan ook. De docent vertelde bijvoorbeeld heel boeiend, sloot aan bij wat jou bezighield, was

heel grappig of was net wat creatiever dan anderen in het geven van het onderwijs. Stel je nu dan eens voor dat je een docent bent – of misschien ben je wel docent. Hoe kun je ervoor zorgen dat jouw studenten zich ontwikkelen en leren? Welk onderwijs ontwerp je en bied je jouw studenten aan? Welke werkvormen zet je in? Hoe sluit je aan bij de belevingswereld van je studenten? Welke technologische mogelijkheden kunnen daarbij ondersteunen? Zomaar een aantal vragen die je jezelf stelt als docent om **leerervaringen te ontwerpen** die (het plezier in) leren en ontwikkeling kunnen helpen stimuleren.

MOTIVATIE OM TE LEREN

Binnen het onderwijs gaat motivatie om te leren veelal over wat een student aanzet om te (willen) leren.

»

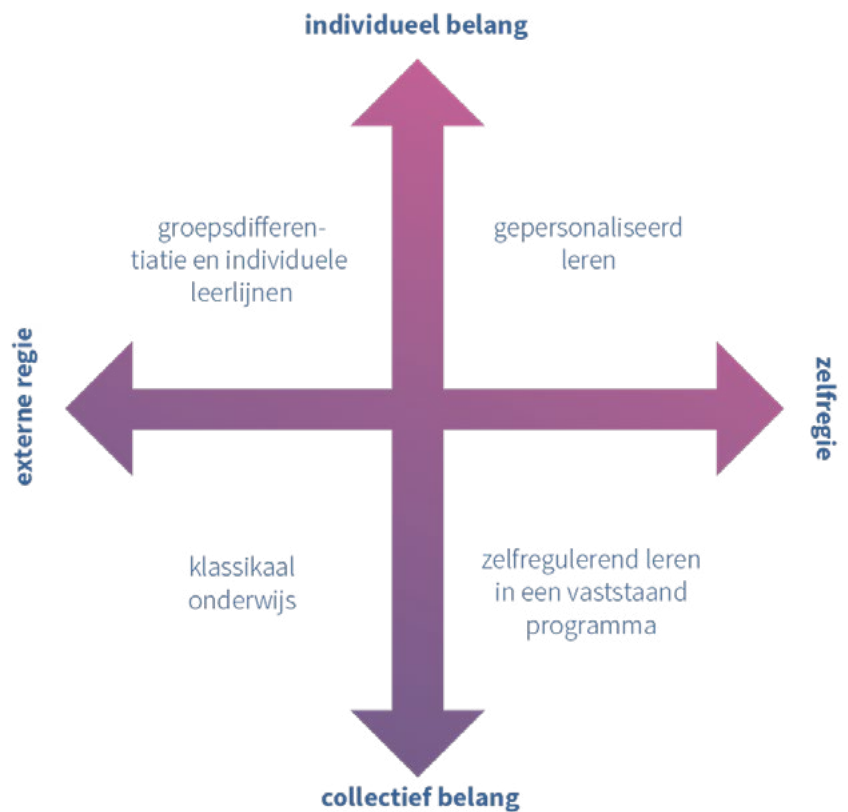
Met andere woorden: wat drijft de student om te leren, wat zet hem of haar aan tot studeren? Jezelf ontwikkelen en leren gebeurt vooral wanneer je intrinsiek gemotiveerd bent. Vandaar dat motivatie veel onderzocht is. Een veelgebruikte definitie van **motivatie** is het proces waarbij activiteiten doelgericht worden gestart en vastgehouden (Schunk, Meece, & Pintrich, 2014). Een bekende theorie rondom motivatie is de **zelfdeterminatietheorie** (Deci & Ryan, 1985). Deze gaat uit van drie basisbehoeften: autonomie (ik voel me vrij), competentie (ik kan het) en verbondenheid (ik hoor erbij).

ONTWERPKEUZES DIE DOCENTEN KUNNEN MAKEN

Docenten kunnen verschillende ontwerpkeuzes maken om in hun lessen bij deze basisbehoeften aan te sluiten. Aansluiten bij alle studenten is een uitdaging, maar als dat lukt zou het kunnen dat je een mooie dubbelslag slaat: studenten die met meer plezier aan het leren zijn en docenten die zelf met meer plezier onderwijs verzorgen.

STUDENTEN KUNNEN MIN OF MEER DE COAUTEURS VAN HUN LEERWEG WORDEN

Om studenten passende leerervaringen te bieden, heb je als docent specifieke **ontwerpexpertise** nodig (McKenney, Nieveen & Van den Akker, 2006; Huizinga, 2009). Aan de basis hiervan liggen volgens Huizinga et al. (2014) vier componenten: vakinhoudelijke kennis, pedagogisch/didactische kennis,

Figuur 1: Dimensiebeschrijvingen bij het personaliseren van leren (Van Loon, Van der Neut, Kral & De Ries, 2018)

curriculum-ontwerpkennis en kennis over curriculum-consistentie.

Als je in de les als docent wilt aansluiten bij je studenten, dan kan dat uiteraard op heel veel verschillende manieren, variërend van aanpakken waarbij de docent de **klas als groep** bedient, tot aan vormen waarbij de studenten meer **gepersonaliseerd leren**.

Bij gepersonaliseerde vormen van leren worden studenten min of meer de coauteurs van hun leerweg. Leeractiviteiten worden meer op maat aangeboden, passend bij de behoeften, interesses en kwaliteiten van de studenten. Dit personaliseren van leren kan bijvoorbeeld betrekking hebben op de leeraanpak, -inhoud of -tempo.

Bij het ontwerpen van leerervaringen maak je als docent constant afwegingen op de twee dimensies

die je in Figuur 1 ziet staan: (1) collectief belang – individueel belang en (2) externe regie – zelfregie.

De eerste dimensie gaat over de **verantwoordelijkheid voor het leerproces** rondom wat, wanneer, waar, hoe, waarom en met wie studenten leren. De regie kan volledig bij een docent of ict-programma liggen, maar ook volledig bij de student zelf. Mengvormen daartussen zijn ook mogelijk. De tweede dimensie betreft het **collectieve belang** met standaardisatie versus het **individuele belang**, en alles er tussenin.

VOORBEELDEN

In een aantal voorbeelden beschrijven we onderwijsvormen die variëren van klassikaal (collectief belang en externe regie) naar meer gepersonaliseerd leren (individueel belang en zelfregie). Vaak zet je als

FOTO: WWW.HANNL

docent een mix hiervan in, aansluitend bij de visie van de school, van jezelf en waar studenten behoefte aan hebben.

Stel: in een lesmethode *Burgerschap* voor het beroepsonderwijs kom je als docent een hoofdstuk over 'vrijheid' tegen. De leerdoelen hiervan zijn gericht op wat in vrijheid leven betekent, wat vrijheid van meningsuiting is en hoe vrijheid en respect met elkaar te maken hebben. Je zou studenten bijvoorbeeld kunnen uitnodigen om een **mindmap** over dit thema te maken waarin ze op een rijtje zetten wat ze al van het onderwerp afweten. Ook zou je iedere student een **eigen ervaring** kunnen laten beschrijven en die **in groepjes** kunnen laten analyseren met behulp van een kader dat je hen verstrekt. Of je zou studenten kunnen aanmoedigen om een **eigen onderzoeksvraag of leervraag** te formuleren. En zo zijn er nog ongelooflijk veel andere mogelijkheden. Op welke plekken in Figuur 1 zou je

elk van deze voorbeelden kunnen positioneren?

TECHNOLOGISCHE HULP-MIDDELEN BENUTTEN ALS DOCENT

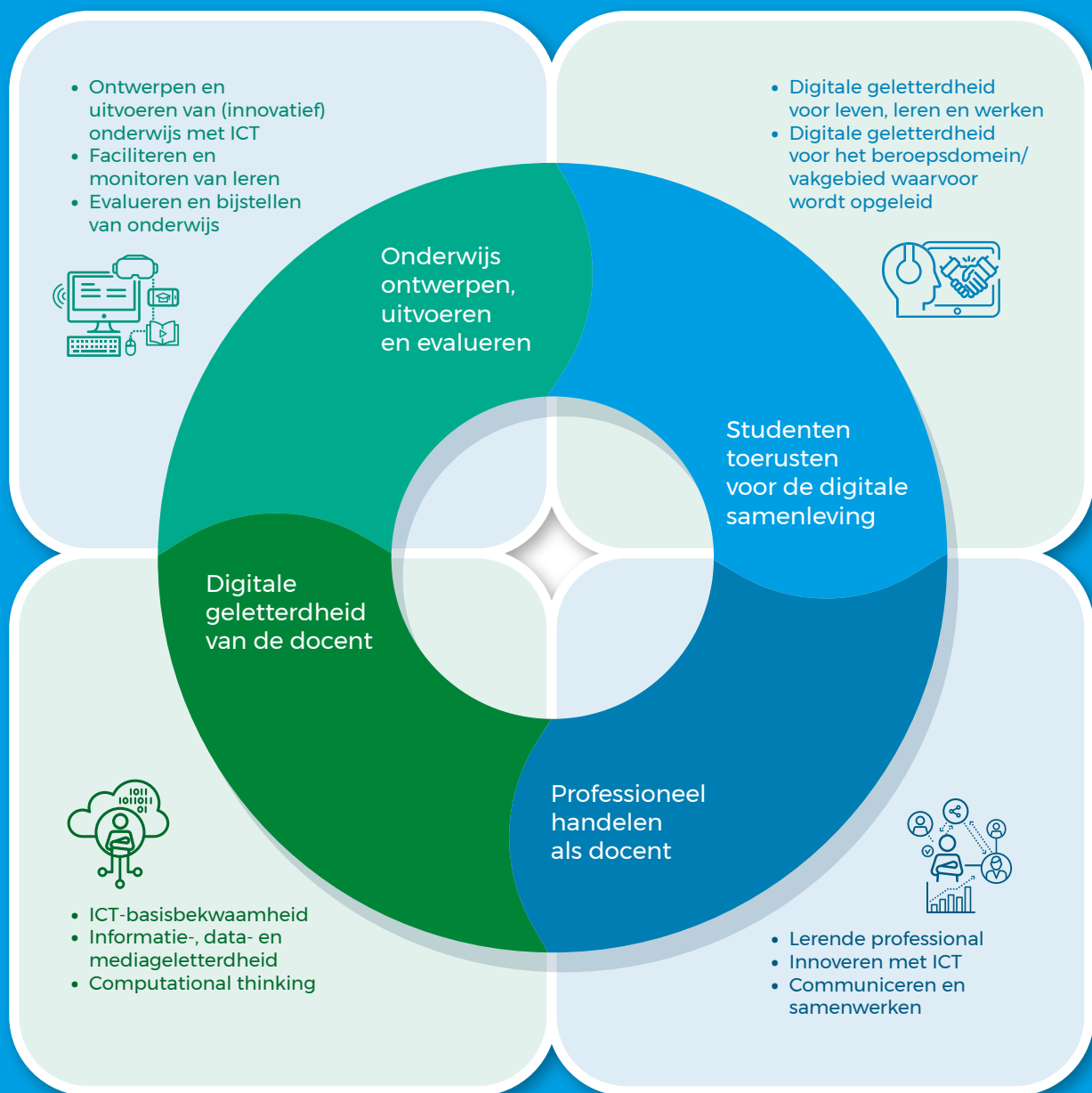
Om goed aan te sluiten bij studenten, hebben docenten naast eerdergenoemde kennis en vaardigheden om onderwijs op passende wijze te ontwerpen ook nog allerlei technologische mogelijkheden die kunnen ondersteunen. Het aantal **technologische middelen voor het onderwijs** groeit snel. Wanneer tools bewust ingezet worden, kunnen ze van **meerwaarde** zijn om studenten zich te laten ontwikkelen en om hen te motiveren. Ook docenten kunnen ervan profiteren, door bijvoorbeeld simpele taken geautomatiseerd uit te laten voeren of snel inzicht te krijgen in welke studenten wat al wel goed begrijpen en waar zij nog wat meer moeite mee hebben.

De ontwikkelingen gaan echter zo snel, dat het voor docenten en studenten een hele uitdaging is om

bij te houden welke mogelijkheden er zijn. Ook hebben **docenten de juiste ict-vaardigheden nodig** om de **kansen van technologie te benutten** en een onderwijs in een goede blend te ontwerpen.

DE REGIE KAN
BIJ EEN DOCENT OF
ICT-PROGRAMMA
LIGGEN, MAAR OOK BIJ
DE STUDENT

In het 'Raamwerk docentcompetenties onderwijs met ict' (zie figuur 2) staan de vier hoofdcompetenties voor docenten. Digitale geletterdheid van docenten bestaat hierbij uit verschillende vaardigheden: ict basisbekwaamheid (instrumenteel), informatie-, media- en datageletterdheid en computational thinking. »

Figuur 2: Raamwerk docentcompetenties onderwijs met ict (Uerz et al., 2021)

Meer weten? In de publicatie 'Gedragsindicatoren raamwerk docentcompetenties' in de bronnenlijst worden de dimensies, subdimensies en concrete mogelijke gedragingen die je hierbij verwacht beschreven.

TIJD VOOR REFLECTIE!

In het onderwijs wil je dat studenten zich met plezier ontwikkelen.

Daarmee stimuleer je een **leven lang ontwikkelen**, waarbij studenten ook als beroepsprofessionals zich continu nieuwsgierig en open opstellen. **Inspirerende docenten** in het beroepsonderwijs zijn dan veelal ook docenten die zelf in het werkveld komen, die in en met mensen uit de praktijk samenwerken, echt weten wat er in de beroepspraktijk speelt en het onderwijs responsief inrichten.

Motivatie om te leren is cruciaal. Drie basisbehoeften staan daarbij centraal: autonomie, competentie en verbondenheid. Als docent heb je didactische, pedagogische, technologische en ontwerp-kennis en vaardigheden nodig om het onderwijs zo te ontwerpen dat het passend is voor alle studenten en aansluit bij hun behoeften. In een **continue dialoog** met collega's en studenten kunnen

passende onderwijsvormen zowel klassikaal als meer gepersonaliseerd een plek krijgen om studenten met plezier, vertrouwen in eigen kunnen en zelfregie te laten participeren in de continu veranderende maatschappij. Vanuit eenzelfde set doelen kun je als docent dus talloze ontwerp-

WE DAGEN JE UIT: WAT VOOR DOCENT BEN JIJ NU?

keuzes maken, die allemaal op een andere manier aan kunnen sluiten bij de basisbehoeften van studenten.

Je zou je kunnen afvragen: wat betekent de inrichting van de ontworpen leeractiviteiten en de inzet van ict voor de mate waarin je studenten **autonomie** biedt? Hebben studenten **inspraak** en krijgen ze ook de kans om met eigen initiatieven en ideeën aan de slag te gaan? Of krijgen studenten **keuzemogelijkheden** in bijvoorbeeld de thema's die aan bod komen, de volgorde, aanpak, werkvormen of tempo waarin ze leren? Wordt de **relevantie** voor studenten duidelijk en is er dus aandacht voor het nut en de toegevoegde waarde van de leerstof en -activiteiten? En gebruik je **autonomie-ondersteunend taalgebruik** (zoals 'je kunt' i.p.v. 'je moet')?

Wat betekent het ontwerpen van het onderwijs op deze manier voor de behoefte aan **competentie**? Hierbij is **structuur** van belang, maar **zonder controlerende taal**. Daarbij geef je duidelijke instructie en communiceer je de verwachtingen. Spreek je ook **vertrouwen in ontwikkelmogelijkheden** van studenten uit? En zorg je voor **aansluiting** bij wat studenten al kennen en kunnen om zo de

volgende stap te kunnen zetten? Ook **ontwikkelgerichte feedback** helpt hierbij: hier sta je nu en welke stappen kun je zetten om doelen te bereiken?

In hoeverre sluit het onderwijs bovendien aan bij de behoefte aan **verbondenheid**? Dit betekent investeren in de **relatie docent-student**, in de relatie tussen **studenten onderling** en het **creëren van een veilige leeromgeving**.

Ga over deze onderwerpen met **collega's** in gesprek, maar ook zeker met **studenten**. Hoe richt je het onderwijs samen in om aan te sluiten bij behoeften van studenten? Hoe ervaren studenten het onderwijs en waar liggen hun behoeften op dit moment het meest?

TENSLOTTE

En dan nog even terugkomend op de vraag aan het begin van dit artikel. Aan welke docent dacht jij toen? We dagen je uit om voor jezelf nu na te gaan: Wat voor docent ben jij nu? En wat voor een docent wil jij zijn? Hoe wil je graag dat studenten over jou en jouw onderwijs denken, nu en over een aantal jaren?

Ben je **geïnspireerd en gemotiveerd** geraakt om aan de slag te gaan? In onze **onderzoeksteams** 'Kwaliteiten van leraren' en 'iXperium Centre of Expertise Leren met ict' werken we samen met scholen aan vraagstukken uit de praktijk om door praktijkgericht onderzoek nieuwe inzichten op te doen en direct te implementeren in het onderwijs. Neem dus gerust contact met ons op! ■

DR. MARIOLA GREMMEN IS ASSOCIATE LECTOR LEREN MET ICT BIJ DE ACADEMIE EDUCATIE VAN DE HOGESCHOOL VAN ARNHEN EN NIJMEGEN; DR. ROEL GROL IS ASSOCIATE LECTOR DE LERAAR ALS ONTWERPER BIJ DE ACADEMIE EDUCATIE VAN DE HOGESCHOOL VAN ARNHEN EN NIJMEGEN

Een aantal van de in dit artikel gebruikte bronnen:

- > www.ixperium.nl/onderzoeken-en-ontwikkelen/publicaties/gedragindicatoren-raamwerk-docentcompetenties/
- > Deci, E.L., & Ryan, R.M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum Press.
- > Huizinga, T. (2009). *Op weg naar een instrument voor het meten van docentcompetenties voor het ontwikkelen van curricula* (Master thesis). Enschede: University of Twente.
- > Huizinga, T., Handelzalts, A., Nieveen, N., & Voogt, J. (2014). Teacher involvement in curriculum design: Need for support to enhance teachers' design expertise. *Journal of curriculum studies*, 46(1), 33-57.
- > Van Loon, A.-M., Van der Neut, I., Kral, M., & De Ries, K. (2018). *Het organiseren van gepersonaliseerd leren. Praktijkscenario's op weg naar gepersonaliseerd leren*. Nijmegen: iXperium/CoE.
- > McKenney, S., Nieveen, N., & Van den Akker, J. (2006). Design research from a curriculum perspective. *Educational design research*, 67-90.
- > Schunk D.H., Meece J.L., & Pintrich P.R. (2014). *Motivation in Education: Theory, Research, and Application* (4e druk). Boston: Pearson.
- > Uerz, D., van Zanten, M., van der Neut, I., Tondeur, J., Kral, M., Gorissen, P., & Howard, S. (2021). *Raamwerk docentcompetenties voor onderwijs met ICT in het hoger onderwijs*. Utrecht: Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT.